

İNFÖRMASİYA HÜQUQ

RƏQƏMSAL VAHİD BAZARDA MÜƏLLİF HÜQUQLARINA DAİR DİREKTİVİN İNTERNETDƏ MÜƏLLİF HÜQUQLARININ TƏNZİMLƏNMƏSİNDƏ ROLU

Əmir Əliyev* , Məryəm Orucova**

Xülasə

Məqalədə Avropa Parlamenti tərəfindən 17 aprel 2019-cu ildə təsdiq edilmiş Rəqəmsal Vahid Bazarda Müəllif Hüquqları üzrə Direktiv təhlil edilir. Bu maddənin aktuallığı rəqəmsal dövrdə internet məzmununun mübadiləsi üçün nəhəng platformaların meydana çıxması ilə bağlıdır. müəllif hüquqları üçün yeni problemlər yaratdı. Belə mürəkkəb məsələlərdən biri, xüsusən də musiqi və kinoya münasibətdə dəyər boşluğu anlayışıdır. Məqalədə müəllif hüquqları sahiblərinin üzləşdiyi problemlərə də nəzər salınır, məsələn, hüquqlarını lisenziyalaşdırmağa çalışmaq və əsərlərini internetdə bu yeni sistemə yaymaq üçün pul almaqda çətinlik çəkir. Direktiv layihəsinin dəyər boşluğuna dair müddəaları və 13, 17 və 38-ci maddələr ciddi tənqidlərə məruz qalıb.

Açar sözlər: *müəllif hüququ, internet, rəqəmsal vahid bazar, direktiv təklifi, onlayn platformalar, qorunan kontent.*

2016-cı ilin sentyabr ayında Avropa İttifaqı Komissiyası Rəqəmsal Vahid Bazarda Müəllif Hüquqları Direktivi təklifi hazırlamışdır. [1] Komissiya tərəfindən Direktiv təklifi elan edildiyi tarixdən internet dairələrində geniş müzakirələrə səbəb olmuşdur. Üzv dövlətlər arasında Direktiv Təkliflə bağlı razılıq əldə oluna bilmədiyindən 2018-ci ilin sentyabrında yeni Təklif təqdim edilmişdir. Müzakirələrdə və Aİ-nin qəbulu prosesində üç orqan (trilogue procedure) Aİ Komissiyası, Aİ Parlamenti və Aİ Şurası tərəfindən təhlil edilmiş mətn, [2] 26 mart 2019-cu ildə Avropa Parlamenti tərəfindən qəbul edilmiş və 17 may 2019-cu il tarixində Avropa Birliyinin rəsmi jurnalında dərc edilmişdir. [3] Direktiv 5 fəsil, 32 maddə və 86 əsaslandırmadan ibarətdir.

Yeni Rəqəmsal Vahid Bazarda Müəllif Hüquqları Direktivinin (DSM Direktivi) məqsədi yazıçılar, ifaçılar və nəşirlər və rəqəmsal məkanda fəaliyyət göstərən internet Şirkətlər arasında problemlərin kompromis həlli və balans yaratmaqdır. [4, s.1]

Müəllif hüquqları sahiblərinin mükafatlandırılması (remuneration) və rəqəmsal platformaların mənfəətləri arasındakı fərq “dəyər boşluğu” adlanır. Direktiv təklifində ən çox müzakirə olunan maddələr aşağıdakılar idi: Direktiv təklifinin 11-ci maddəsi (hazırkı Direktivin 15-ci maddəsi) ilə tənzimlənən “bağlan-

---

* Hüquq elmləri doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin İnsan hüquqları və informasiya hüquq YUNESKO kafedrasının müdiri

** Bakı Dövlət Universitetinin Əqli mülkiyyət hüququ kafedrasının qiyabi doktorantı

tı vergisi (link tax)” olaraq adlanan və çap nəşrlərinin sahiblərinə ödənilməli olan ödəniş ilə 13-cü maddədə (hazırkı Direktivin 17-ci maddəsi) ilə tənzimlə-nən ümumiyyətlə internet məzmun paylaşma xidmət təminatçıları üçün məcburi filtrasiya və müəllif hüquqları ilə qorunan materialı İnternetə yenidən yüklə-məmək öhdəliyi nəzərdə tutan qaydalar.

Həmçinin “Dəyər boşluğu” (value gap) və ya “Dəyər tutma” (value grab) anlayışının 2 vacib yanaşma probleminin olmasından bəhs edilir. [5] İlk prob-lem olaraq, yarandığı ilk gündən bəri fürsət olaraq görülən internetin, istismar edilən rəqəmsal təhlükəyə yol açan bir təhdit kimi müəyyən edilmişdir. İkinci problem olaraq göstərilir ki, dəyər boşluğu anlayışı və onun aradan qaldırılması üsulları empirik tədqiqatlarla dəstəklənmir. [6] Bu çərçivədə DSM Direktivi ilə dəyər boşluğunun tənzimlənməsinə yönələn ən əhəmiyyətli tənqidlərdən biri də elmi və empirik tədqiqatlara əsaslanmadan yalnız musiqi sənayesi nümayən-dələrinin tələbləri və hesabatları istiqamətində iqtisadi səbəblərdən hazırlanması kimi müəyyən edilmişdir. [7] Bu mövzuda Direktiv Layihəsi ilə bağlı Avropa Komissiya tərəfindən hazırlanmış 14 sentyabr 2016-cı il tarixli Təsirin Qiymət-ləndirilməsi Hesabatında təsirin qiymətləndirilməsi, kəmiyyət amillərinin müəy-yən edilməsi məzmunun xüsusiyyətləri və iqtisadi təsirlərə görə edildiyi vurğu-lanır. [6, s.571] Bu barədə nəzərdə tutulmuş müəllif hüquqlarının tənzimlənməsi və yanaşmalar ilə empirik tədqiqatlar arasında heç bir əlaqənin olmadığı vurğu-lanmışdır. [8]

Bəziləri bu tənzimləməni narahatedici və Direktiv Təklifin 13-cü maddəsi düzgün qurulmadığını, zəif yazıldığını və qurulduğunu, AB qaydalarına, hətta AB əsas hüquqlarına və müəllif hüquqlarına uyğun gəlmədiyindən qanunverici-liyə xəyanət kimi qiymətləndirmişdir. [9] Digər tərəfdən, Beynəlxalq Ədəbiyyat və İncəsənət Assosiasiyasının (ALAI) 18 fevral 2017-ci il tarixli rəy məktu-bunda [10], sektorla bağlı Aİ Rəqəmsal Müəllif Hüquqları Direktivi Təklifi və bu kontekstdə maraqlı tərəflər arasında dəyərin bölüşdürülməsinə yanaşma ümu-miyyətlə müsbət ifadə edilmişdir. [11]

DSM Direktiv Təklifin İkinci Bölməsi “Qorunan məzmundan”onlayn xid-mətlərlə xüsusi istifadə” başlığı ilə 13-cü maddədən ibarət idi. 13-cü məqalənin adı “İstifadəçilər tərəfindən yüklənmiş çoxlu sayda əsərlərin və digər mövzu-ların saxlanması və onlara girişin təmin edilməsi yolu ilə İnformasiya Cəmiyyəti Xidmət Proвайderləri tərəfindən qorunan məzmundan istifadə” idi. Digər tərəf-dən, DSM Direktivi ilə qəbul edilən yekun mətnə İkinci Bölmə eyni başlıqlı 17-ci maddədən ibarət idi və məqalənin adı "Onlayn Məzmun Paylaşma Xidməti Proвайderləri tərəfindən Qorunan Məzmundan İstifadə" olaraq dəyişdirildi. Di-rektiv Təklifinin 13-cü maddəsi üç bənddən ibarət olduğu halda, yekun mətn-dəki maddə; 17-ci maddə kimi daxil edilib və 10 bənddən ibarət olmuşdur. Tək-liflə qəbul edilən mətn arasında həm məqalənin əhatə dairəsi, həm də maddənin gətirdiyi öhdəliklər baxımından mühüm fərqlər var. Bu hallara aşağıda ayrıca baxılacaqdır. Təklif və qəbul edilmiş mətn arasındakı ilk mühüm fərq, maddə

üçün məsuliyyət daşıyan xidmət təminatçılarının əhatə dairəsindədir. Təkliflə YouTube və Spotify kimi məzmun paylaşma platformaları, Google Drive, Dropbox kimi bulud saxlama platformaları, Wikipedia onlayn ensiklopediyalar və Amazon kimi rəqəmsal e-ticarət platformaları da “məlumat cəmiyyəti xidmət təminatçıları” ifadəsi səbəbindən maddənin təsirinə məruz qalanlar arasındadır. Şiddətli tənqidlərdən sonra bununla bağlı geri addım atıldı və məqalənin başlığı və məzmunu yalnız “onlayn məzmun paylaşma xidməti təminatçıları” olaraq dəyişdirildi.

Direktivdə, onlayn məzmun paylaşma xidməti təminatçıları, mənfəət məqsədi ilə, əsas məqsədlərindən biri və ya əsas məqsədi istifadəçilər tərəfindən yüklənmiş çoxlu sayda müəllif hüquqları ilə qorunan əsərləri təşkil edərək və dəstəkləməklə, məqsədi qorunan məsələləri saxlamaq və onları ictimaiyyət üçün əlçatan etmək olan provayder informasiya cəmiyyəti xidməti kimi müəyyən edilir (DSM Direktivi, maddə 2/6). İnformasiya cəmiyyəti xidməti isə 2015/1535 sayılı Aİ Direktivinin 1(1)(b) bəndində müəyyən edilmiş xidməti ifadə etmək üçün istifadə olunur (DSM Direktivi m. 2/5).

Direktiv onlayn audio və video yayım xidmətləri kimi digər onlayn məzmun xidməti təminatçıları ilə rəqabət aparan bu bazarda mühüm rol oynayan məzmun paylaşma xidmət təminatçılarını hədəfləyir. Direktivdə qeyd edilir ki, bu cür şirkətlərin əsas məqsədi və ya məqsədlərindən biri mənfəət üçün çoxlu sayda müəllif hüququ ilə qorunan məzmunu yükləmək və paylaşmaqdır (Direktiv, rec. 62). Bu cür şirkətlər istifadəçilərə bu fəaliyyətdən qazanc əldə etmək üçün müəllif hüquqları ilə qorunan böyük həcmdə məzmunu yükləmək və paylaşmaq imkanı verməkdən başqa məqsədi olmayan xidmətləri əhatə etməməlidir. Məsələn, Aİ Direktivi 2018/1972 çərçivəsində elektron kommunikasiya xidmətləri, biznesdən biznesə bulud xidmətləri, istifadəçilərin şəxsi istifadələri üçün məzmun yüklədiyi bulud xidmətləri, kiber kilidlər və onlayn marketing mühitləri Əsas fəaliyyəti onlayn pərakəndə satış və iş olan xidmətlər kimi müəllif hüquqları ilə qorunan məzmunu girişini təmin etmir. Eyni şəkildə, açıq mənbə proqram təminatının inkişafı və paylaşma platformaları, qeyri-kommersiya elmi və ya təhsil resursları və qeyri-kommersiya onlayn ensiklopediyaları kimi xidmət təminatçıları onlayn məzmun paylaşma xidməti təminatçılarının əhatə dairəsinə daxil edilmir (Direktiv, tövsiyə 62).

Açıq mənbəli proqram təminatının hazırlanması və paylaşma platformaları, qeyri-kommersiya elmi və ya təhsil depoları və qeyri-kommersiya onlayn ensiklopediyaları kimi xidmət təminatçıları da onlayn məzmun paylaşma xidməti təminatçısı anlayışından xaric edilməlidir. Son olaraq, müəllif hüquqlarının yüksək səviyyədə qorunmasını təmin etmək üçün bu Direktivdə nəzərdə tutulmuş məsuliyyətdən azad etmə mexanizminin əsas məqsədi müəllif hüquqlarının pıratçılığı ilə məşğul olmaq və ya onu asanlaşdırmaq olan xidmət təminatçılarına şamil edilməməlidir.

Onlayn məzmun paylaşma xidməti provayderinin miqyas baxımından Direktivin əhatə dairəsində qalıb-qalmamasını qiymətləndirərkən, hər bir halda ayır-ayrılıqda qiymətləndirmə aparılmalı və müvafiq internet xidmətinin auditoriyası (xidmətin auditoriyası), istifadəçilər tərəfindən yüklənmiş müəllif hüquqları ilə qorunan faylların sayı (müəllif hüquqları ilə qorunan məzmunun yüklənmiş faylları) birlikdə qiymətləndirilməli və nəticəyə gəlinməlidir (Direktiv, tövsiyə 63).

Bu qaydalar arasında AI-nin Rəqəmsal Vahid Bazarda Müəllif Hüquqları Direktivi YouTube, Spotify kimi böyük musiqi paylaşma saytlarını və Facebook və Twitter kimi mühüm sosial media şirkətlərini, həmçinin şəxsi bulud saxlama xidmətlərini, Wikipedia kimi qeyri-kommersiya onlayn ensiklopediyaları, qeyri-kommersiya təhsili və elmi mühitlər, GitHub kimi proqram inkişaf platformaları, internetə çıxış təminatçıları, Amazon kimi müəllif hüquqları ilə qorunan məzmun təklif etməyən e-ticarət saytları Direktivin əhatə dairəsindən kənar olduđu anlaşılr.

Onlayn məzmun paylaşma xidmətləri göstərən şirkətlərin ictimaiyyət üçün ünsiyyət aktı həyata keçirdiyi və ya ictimaiyyətə təqdim etmə aktında olduđu hallarda Direktivin 17-ci maddəsinin əhatə olunduđu güman edilir.

İnformasiya cəmiyyəti xidmət təminatçıları Direktivin 38-ci bəndi (rec. 38) və Direktiv təklifinin 13-cü maddəsi ilə müəyyən edilsə də, xidmət provayderinin çoxlu sayda müəllif hüquqları ilə qorunan məzmunu saxlaması və onu ictimaiyyət üçün əlçatan etməsi faktı, fiziki imkanlardan kənar və ictimaiyyətlə əlaqəni təmin etmək”(sadəcə fiziki imkanların təmin edilməsi və ictimaiyyətlə əlaqə aktının həyata keçirilməsi xaricində)” fəaliyyət hesab edilirdi. Bu səciyyə-ləndirmə hansı xidmət təminatçıların bu əhatə dairəsinə daxil olduğunu müəyyən etməkdə əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliklər yaratdı.

Xüsusilə, bir tərəfdən, “saxlamaq və giriş təmin etmək” xidmətləri göstərən xidmət təminatçıların Təklifin 13-cü maddəsinin əhatə dairəsinə daxil edildiyi bildirilir; Digər tərəfdən, xidmət təminatçısının aktiv rol oynaması ciddi tənqid edilib və bunun meyar kimi “sadəcə fiziki imkanların təmin edilməsindən kənar” kimi qəbul edilib. [12] Direktivin qəbul olunmuş mətnində bu tərif çıxarılmışdır.

Direktivin 17/1-ci maddəsində deyilir ki, onlayn məzmun paylaşma xidməti təminatçıları istifadəçilər tərəfindən yüklənmiş müəllif hüquqları ilə qorunan əsərləri və ya belə qorunan məzmunu ictimaiyyət üçün açıq edirsə, Direktiv çərçivəsində onlar ictimaiyyətə məlumat vermək və ya onları ictimaiyyət üçün əlçatan etmək mövqeyində hesab olunurlar. Bu yolla anlaşılmaqlar böyük ölçüdə aradan qaldırılıb. Direktivin 17-ci maddəsinin yekun mətni əsasən onlayn məzmunu paylaşan xidmət təminatçılarına və bu xidmət təminatçıları ilə bağlı Direktivin 2/6-cı maddəsində verilmiş tərifə əsaslandığı üçün “böyük miqdar” meyarı davam etdirməsi məqsədilə bunun necə müəyyən ediləcəyi də tənqid edilmişdir. [6] Bundan əlavə, həm 17/5-ci maddənin gətirdiyi imtahan meyarları (xidmətin ölçüsü, auditoriyası, xidmət növü), həm də 17/6 maddəsinin qəbul

etdiyi meyarlar (ən azı 3 il fəaliyyət göstərməsi), 10 milyon avro dövriyyə və 5 milyon ziyarətçi) tənqidlərin böyük ölçüdə aradan qaldırıldığını söyləmək olar.

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, rəqəmsal əsrdə və İnternet məzmununun mübadiləsi üçün böyük saytların istifadəsi müəllif hüquqları qanununda yeni nərahətliq sahələri ortaya çıxdı. Xüsusilə kino və musiqi sənayesi ilə bağlı mürəkəb məsələlərdən biri dəyər boşluğu anlayışdır. Nəticədə, lisenziya hüququnun müəllif hüquqları sahibləri və əsərlərini internetdə yaymaq müqabilində ödəniş tələb etdikdə çətinliklərlə üzləşirlər. Dəyər fərqi, YouTube kimi istifadəçilərin yaradılan dəyərlə yükləmə xidmətləri ilə cəmiyyətlərinə qaytarılan gəlirlər arasında artan bərabərsizliyə işarə edir. 2019-cu il martın 26-da Avropa Parlamenti vahid rəqəmsal bazarda müəllif hüquqlarına dair Direktivi qəbul edib. Direktiv 2019-cu il aprelin 15-də Avropa İttifaqı Nazirlər Şurası tərəfindən təsdiq edilib. Direktiv layihəsinin dəyər boşluğu ilə bağlı müddəaları və 13, 17 və 38-ci maddələr ciddi tənqiddə məruz qalıb. Ancaq Direktivin sözügedən müddəaları daha geniş araşdırılmalı və təhlil olunmalıdır.

İstinadlar:

1. European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market COM/2016/0593 final–2016/0280 (COD), Brussels, 14.9.2016, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0593>.
2. Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market, COM (2016) 593 Final, 2016/0280 (COD), 26 September 2018, Brussels, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12513-2018-INIT/en/pdf>
3. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC (Text with EEA relevance), Official Journal of the European Union, 17.05.2019, L 130/92
4. Bilge Kılıç, Dijital Tek Pazar Hedefiyle Avrupa Birliği Telif Hakları Hukukunda Avrupa Komisyonu Tarafından Sunulan Tüzük ve Direktif Tekliflerinin İncelenmesi, Ankara Barosu, Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 26 Nisan Dünya Fikri Mülkiyet Günü Özel Sayısı, 2017, Pp. 166-178// <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteeler/2012yayin/dergi/fmr/fmr-2017-1.html>.
5. Open Letter from American Association of Independent Music, and Others, to Donald J. Trump, President-Elect of the United States, December 13, 2016, <http://www.riaa.com/wp-content/uploads/2016/12/Letter-toPOTUSE-from-Music-Community-121316.pdf>.
6. Giancarlo F. Frosio; From Horizontal to Vertical: An Intermediary Liability Earthquake in Europe, Oxford Journal of Intellectual Property Law & Practice, V. 12, I. 7, July 2017 Pp. 565-583.
7. European Copyright Society, General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24 January 2017, p. 5// <https://europeancopyrightsocietydotorg.files.wordpress.com/2015/12/ecs-opinion-on-eu-copyright-reform-def.pdf>
8. Ian Hargreaves, An Independent Report, Digital Opportunity, A Review of Intellectual Property and Growth, May 2011, p. 6// https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32563/ipreview-finalreport.pdf

9. Christina Angelopoulos, EU Copyright Reform: Outside the Safe Harbours, Intermediary Liability Capsizes into Incoherence, Kluwer Copyright Blog, October 6, 2016// <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2016/10/06/eu-copyright-reformoutside-safe-harbours-intermediary-liability-capsizes-incoherence>

10. <http://www.alai.org/en/members/national-groups/ve>
<http://www.alai.org/en/information/history.html>.

11. <http://www.alai.org/en/assets/files/resolutions/170218-value-gap-en.pdf>.

12. <http://www.authorsocieties.eu/uploads/Lucas-Schloetter%20Analysis%20Copyright%20Directive%20-%20EN.pdf>

РОЛЬ ДИРЕКТИВЫ ОБ АВТОРСКОМ ПРАВЕ В ЕДИНОМ ЦИФРОВОМ РЫНКЕ В РЕГУЛИРОВАНИИ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИНТЕРНЕТЕ

Амир Алиев*, Мəрьям Оруджева**

Резюме

В статье анализируется Директива об авторском праве в едином цифровом рынке, одобренная Европейский парламентом от 17 апреля 2019 года. Актуальность данной статьи состоит в том, что возникновение гигантских сайтов для обмена интернет-контентом в эпоху цифровых технологий создало новые проблемы для авторском права. Одним из таких сложных вопросов является концепция ценностного разрыва, особенно в отношении музыки и кино. В статье также рассматриваются проблемы с которыми сталкиваются правообладатели, такие как трудности при попытке лицензировать свои права и получать вознаграждение за распространение своих произведений в Интернете этой новой системе. Положения проекта директивы о ценностном разрыве, и статьи 13, 17 и 38 подвергаются обоснованной критике.

Ключевые слова: авторское право, сеть Интернет, единый цифровой рынок, предложение директивы, онлайн-платформы, защищенный контент.

THE ROLE OF THE DIGITAL SINGLE MARKET COPYRIGHT DIRECTIVE IN INTERNET COPYRIGHT REGULATION

Amir Aliyev*, Maryam Orujova**

Abstract

The article analyzes the Digital Single Market Copyright Directive approved by the European Parliament on April 17, 2019. The relevance of this article lies in the fact that the emergence of giant sites for the exchange of Internet content in the digital age has created new problems for copyright. One such difficult issue is the concept of a value gap, especially in

---

* доктор юридических наук, заведующий кафедрой прав человека и информационного права ЮНЕСКО Бакинского государственного университета

** заочный докторант Кафедры интеллектуального права Бакинского государственного университета

* Doctor of Law, Head of the UNESCO Department of Human Rights and Information Law of Baku State University

** Ph.D student of the Department of Intellectual Law of Baku State University

relation to music and cinema. The article also looks at the problems that copyright holder's face, such as the difficulty in trying to license their rights and get rewarded for distributing their works on the Internet to this new system. The Draft Directive's provisions on value gap, articles 13, 17 and 38, were heavily criticized.

Keywords: *copyright, the Internet, digital single market, directive proposal, online platforms, protected content*